

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.23>

В. І. Нагнибіда

доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу методології євроінтеграції
приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України

В. І. Полюхович

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу правової взаємодії бізнесу і держави
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України

ГЕНЕЗИС ТА РОЗВИТОК ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ МАЙНОВИХ СПОРІВ ЗА УЧАСТЮ БОРЖНИКА У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

Наукова стаття присвячена генезису та розвитку порядку розгляду майнових спорів за участю боржника у процедурі банкрутства.

Метою статті є розкриття основних рис порядку розгляду майнових спорів за участю боржника у процедурі банкрутства та формулювання пропозицій щодо зміни законодавства, яке його регулює.

Наголошено, що стосовно існуючого порядку розгляду майнових спорів щодо боржника, стосовно якого відкрито справу про банкрутство, має місце суперечлива судово-практична ситуація, яка ускладнює суб'єктам господарювання можливість захищати свої права та інтереси.

Зауважено, що Закон про банкрутство в редакції від 22 грудня 2011 року вперше передбачив виключну підсудність майнових спорів щодо боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство. Це нововведення вбачалося із суті інституту банкрутства, де конкурсна чи ліквідаційна маса повинна бути під контролем суду, який розглядає справу про банкрутство боржника.

Наголошено, що до вступу в силу зазначених змін до Закону про банкрутство законодавець передбачив деякі винятки стосовно спорів щодо визначення та стягнення податкового боргу. Спори за заявами органів Антимонопольного комітету України залишилися в «орбіті» господарського суду, у провадженні якого перебувала справа про банкрутство боржника.

Аргументовано, що Кодекс України з процедур банкрутства, зокрема у ст. 7: більше деталізував порядок розгляду спорів щодо боржника та його майна; розширив коло таких спорів; встановив виключну підсудність спорів – у межах провадження у справі про банкрутство боржника; надав справам про банкрутство пріоритетного статусу тощо.

Звернено увагу, що нечіткий зміст диспозиції ст. 7 Кодексу України з процедур банкрутства надалі обумовив різну судову практику, зокрема щодо підсудності спорів за участю органів податкової служби.

Доведено, що відсутність координації між провадженнями в адміністративному процесі та у процедурі банкрутства призводила до погашення вимог органів податкової служби у зв'язку з їх незаявленням у справі про банкрутство на підставі п. 4 ст. 90 Кодексу України з процедур банкрутства.

За результатами проведеного дослідження автори доходять висновку, що останні новели законодавця стосовно розв'язання проблем порядку розгляду спорів щодо боржника та його майна мають також негативні моменти, які зводяться до зволікання з розглядом справи про банкрутство. З огляду на це обґрунтовано доцільність розгляду спорів щодо майна боржника в межах провадження у справі про банкрутство різними суддями одного

й того самого господарського суду. Для цього пропонується доповнити ч. 2 ст. 7 Кодексу України з процедури банкрутства.

Ключові слова: майновий спір, немайновий спір, процедура банкрутства, боржник, кредитор, суд, антимонопольні відносини, податкові органи, підсудність, суб'єкт владних повноважень, відокремлене провадження.

Актуальність. Ринкові відносини в економіці України не можуть існувати без інституту банкрутства та неплатоспроможності, за допомогою якого ліквідуються збиткові суб'єкти господарювання. Разом із тим виникають проблеми захисту кредиторів від банкрутства боржників.

Безумовно, законодавство про банкрутство має певні механізми такого захисту. Зокрема, існує особливий порядок заявлення та задоволення вимог кредиторів. З'явився також порядок розгляду майнових спорів щодо боржника чи його майна. Стосовно цього порядку, на жаль, має місце суперечлива судова практика, що ускладнює суб'єктам господарювання можливість захищати свої права та інтереси, коли щодо боржника відкрито справу про банкрутство.

Проблеми процедури банкрутства, зокрема щодо порядку розгляду майнових спорів за участю боржника у справі про банкрутство, досліджували такі вчені, як А. Бутирський, І. Бутирська, Л. Грабован, В. Джуль, І. Жигалкін, Б. Поляков, Р. Поляков, В. Радзивілюк, та інші.

Водночас порядок розгляду таких майнових спорів динамічно розвивається, що обумовлює необхідність наукового дослідження в цьому аспекті.

Метою статті є розкриття основних рис порядку розгляду майнових спорів за участю боржника у процедурі банкрутства та формулювання пропозицій щодо зміни законодавства, яке його регулює.

Виклад основного матеріалу. Даючи власну оцінку концепції, або принципу концентрації спорів у процедурі банкрутства боржника, І. Жигалкін писав: «Одним з важливих актуальних надбань конкурсного права є концепція “концентрації спорів”, як зосередження розгляду справ за позовами до боржника, щодо якого відкрито справу про банкрутство (неплатоспроможність), судом, який розглядає таку справу... У цілому слід зазначити, що концепція концентрації певною мірою є результатом законмірного розвитку законодавства, що регулює конкурсні відносини. При цьому законодавчі варіації концентрації можуть бути різними, і у цілому вона може бути повною або частковою. При повній концентрації суд, який розглядає справу про банкрутство (неплатоспромож-

ність), уповноважується на розгляд абсолютно усіх позовів до боржника, щодо якого порушено відповідну справу, а при частковій – лише деяких» [1].

Із цього приводу Б. Поляков зазначає: «Процес, в якому вирішуються такого роду спори окремо від основного провадження, прийнято називати відокремленим провадженням» [2].

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [3] (далі – Закон про банкрутство) в редакції від 22 грудня 2011 року вперше передбачив виключну підсудність майнових спорів щодо боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство. Як зазначалося у ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство (в редакції від 22 грудня 2011 року), суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує усі майнові спори з вимогами до боржника, у тому числі спори про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; про сплату податків, зборів (обов'язкових платежів); стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, а також визнання недійсними рішень державних органів, пов'язаних з майновими вимогами до боржника.

Зазначена норма передбачала:

по-перше, розгляд господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, усіх майнових спорів із вимогами до боржника;

по-друге, у майнових спорах боржник, як правило, виступав як відповідач;

по-третє, майнові спори стосувалися будь-якого суб'єкта правовідносин – публічного чи приватного права, фізичної чи юридичної особи;

по-четверте, законодавець передбачав також розгляд спорів немайнового характеру, які за своєю суттю могли вплинути на майно боржника.

У зв'язку із цим виникало питання: чому законодавець передбачав розгляд спорів щодо майна боржника винятково судом, у провадженні якого перебувала справа про банкрутство?

Передусім це вбачалося із суті інституту банкрутства, де конкурсна чи ліквідаційна маса

повинна бути під контролем суду, який розглядає справу про банкрутство боржника. Якщо цього не робити, то кредитори боржника будуть позбавлені можливості задовольнити свої вимоги за рахунок цього майна.

Позиція законодавця щодо виключної підсудності спорів щодо майна боржника, стосовно якого відкрито справу про банкрутство, на той час мала революційний характер, оскільки це надавало процедурі банкрутства відносно інших судових проваджень пріоритетного характеру.

Така пріоритетність стосувалася як самого Закону про банкрутство (ч. 2 ст. 2), так і суду (ч. 15 ст. 16).

На жаль, ще до вступу в силу зазначених змін до Закону про банкрутство законодавець передбачив деякі винятки.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів» від 6 грудня 2012 року № 5518-VI [4] ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство була викладена в новій редакції. Насамперед із підсудності суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, були виключені майнові спори, пов'язані з визначенням та сплатою (стягненням) грошових зобов'язань (податкового боргу), установлених відповідно до Податкового кодексу України, а також справи у спорах про визнання недійсними правочинів (договорів), якщо з відповідним позовом звертається на виконання своїх повноважень контролюючий орган, визначений Податковим кодексом України.

Щодо спорів за заявами органів Антимонопольного комітету України, то вони згідно із чинними на той час п. 3 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [5] та ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство залишилися в «орбіті» господарського суду, у провадженні якого перебувала справа про банкрутство боржника. Це пояснювалося наявністю майнового елемента в антимонопольних відносинах, які безпосередньо стосуються господарської діяльності майнового комплексу господарюючого суб'єкта – боржника.

Після вступу в силу (18 січня 2013 року) нової редакції Закону про банкрутство у процесі правозастосовної діяльності виникло питання щодо суду, який повинен розглядати майнові спори з вимогами до боржника. Це міг бути суд, який безпосередньо розглядає справу про банкрутство боржника, чи суд взагалі, на розгляді якого перебуває така справа. А якщо це прерогатива

суду, який безпосередньо розглядає справу про банкрутство боржника, то де тоді повинні вирішуватися ці майнові спори – у межах справи про банкрутство чи окремо?

З іншого боку, мали місце питання щодо категорій майнових спорів, які містяться в диспозиції ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство (в редакції від 22 грудня 2011 року).

На ці питання намагався дати відповіді Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) у п. 9 Інформаційного листа від 28 березня 2013 року № 01-06/606/2013 «Про Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI)» [6] (далі – Інформаційний лист).

Зокрема, ВГСУ шляхом тлумачення ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство відніс додатково до категорії майнових спорів також спори: про визнання права власності, витребування майна з чужого незаконного володіння, спори, пов'язані з майновими вимогами учасників (акціонерів) до боржника. При цьому норма підлягала застосуванню незалежно від суб'єктного складу сторін.

Що стосується підсудності таких спорів, то ВГСУ вважав, що вони належать до виключної підсудності того господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Із наведеного Інформаційного листа можна дійти висновку, що ВГСУ пішов шляхом розширеного тлумачення поняття спорів, пов'язаних із майновими вимогами боржника, включивши до цієї категорії спори з визнання права власності.

Стосовно підсудності таких спорів ВГСУ вважав, що вони підлягають розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника. Іншими словами, справи зі спорів, пов'язаних із майновими вимогами боржника, підлягали розгляду не в межах провадження у справі про банкрутство, а в загальному порядку.

Надалі ВГСУ частково змінив свою позицію щодо підсудності спорів та здійснив їх диференціацію.

Так, спори щодо поточних вимог кредиторів розглядалися в позовному провадженні, тобто поза межами справи про банкрутство. А ось розгляд заяв про визнання недійсними правочинів (договорів) або спростування майнових дій боржника чи вирішення спорів, які виникають під час проведення та виконання результатів аукціонів, відбувався в межах провадження у справі про банкрутство [7].

Згодом, ураховуючи напрацьовану судову практику, ВГСУ Інформаційним листом від 21 липня 2016 року № 01-06/2511/16 [8] виклав п. 9 Інформаційного листа в новій редакції.

Вона була більш деталізована, ніж попередня, крім того, у ній з'явилися деякі цікаві моменти, які в майбутньому стали фундаментом, на якому сьогодні тримається особливий порядок розгляду спорів щодо майна боржника, стосовно якого відкрито справу про банкрутство.

Передусім була чітко визначена процедура розгляду майнових спорів за вимогами до боржника.

Такі спори підлягали розгляду за правилами позовного провадження в межах справи про банкрутство, за наслідком яких суд постановляв ухвалу про задоволення чи про відмову в задоволенні заяви (повністю або частково).

Винятки становили справи з поточними вимогами кредиторів, зокрема з виплати заробітної плати.

Зазначені спори до визнання боржника банкрутом підлягали вирішенню в окремому позовному провадженні господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Як працював у цей період зазначений Інформаційний лист ВГСУ, описує суддя С. Райчева: «Результатом таких розглядів ми мали більш стислі строки розгляду майнових спорів, особливо щодо спростування майнових дій та повернення майна від третіх осіб. Строки апеляційного та касаційного оскарження були більш лаконічними, оскільки передбачали перегляд ухвали у справі, а не рішення суду. Відповідно скорочувались строки розгляду справи про банкрутство в цілому. Також почали покращуватись результати щодо кількості задоволених вимог кредиторів у справі. Даний підхід сприяв посиленню принципу процесуальної економії» [9].

21 жовтня 2019 року набрав чинності Кодекс України з процедур банкрутства [10] (далі – КУзПБ), у якому ст. 7 була присвячена порядку розгляду спорів, стороною в яких є боржник, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство.

Відповідно до ч. 2 ст. 7 КУзПБ господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недейс-

ними результатів аукціону; спори про визнання недейсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

Необхідно окреслити дуже важливі моменти щодо доповнення законодавцем категорій спорів та зміни порядку розгляду майнових спорів стосовно боржника.

По-перше, зазначеною нормою було розширено коло спорів, до яких віднесено також майнові спори: стороною яких є боржник; з позовними вимогами щодо майна боржника; про визнання недейсними результатів аукціону; про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; щодо інших вимог до боржника.

По-друге, ці майнові спори підлягали розгляду в межах провадження у справі про банкрутство боржника.

По-третє, розгляд спорів відбувався за правилами позовного провадження, з урахуванням особливостей, визначених ст. 7 КУзПБ, за результатами якого ухвалювалося рішення.

По-четверте, справи про банкрутство набули пріоритетного статусу. Зокрема, незалежно від часу відкриття позовного провадження за майновими спорами боржника матеріали таких справ надсилаються до господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника.

Р. Поляков так описує зміст цієї норми: «Отримав свій розвиток і принцип процесуальної економії. Тепер усі майнові спори, стороною яких є боржник, розглядатиме суд у межах справи про банкрутство. Це стосується будь-яких спорів як за суб'єктивним складом учасників, так і за часом виникнення спору (як до відкриття справи про банкрутство, так і в процесі провадження)» [11, с. 96].

Із цього приводу Д. Зятіна, А. Згама звертають увагу «на доцільність акумулювання усіх вимог до відповідача, стосовно якого порушено процедуру банкрутства, що сприяє належному захисту суб'єктивних прав учасників справи про банкрутство» [12, с. 149].

Разом із тим норма закону чітко не визначала підсудності майнових спорів за участю суб'єкта владних повноважень.

Абзацом 3 ч. 2 ст. 7 КУзПБ передбачалося, що у разі якщо відповідачем у такому спорі

є суб'єкт владних повноважень, суд керується принципом офіційного з'ясування всіх обставин у справі та вживає визначених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів, з власної ініціативи.

Таке розмите формулювання диспозиції норми щодо суб'єкта владних повноважень, на жаль, згодом обумовило різну судову практику, зокрема стосовно органів податкової служби.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 13 квітня 2023 року у справі № 320/12137/20 [13] зазначала: «До критеріїв визначення, чи підлягає розгляду у межах справи про банкрутство спір, стороною в якому є боржник, відносяться також такі умови, за яких вирішення спору: стосується питання щодо формування активів боржника (майно, майнові права); впливає на суб'єктний склад сторін та учасників у справі про банкрутство, їхні права, інтереси та (або) обов'язки» (п. 93).

Водночас Верховий Суд надав пріоритет не спеціальному нормативному акту, яким є КУзПБ, у якому зосереджені як норми матеріального, так і процесуального права, а загальному нормативному акту – процесуальному кодексу.

На думку вищої судової інстанції, «Правила визначення юрисдикції визначає насамперед процесуальний кодекс (ГПК України, КАС України), а не кодекс з консолідованими нормами матеріального права, яким є КУзПБ» (п. 95).

Як наслідок, Верховний Суд робить висновок, що «... вимоги платника податку (в тому числі й після відкриття провадження у справі про банкрутство та визнання його банкрутом з відкриттям щодо нього ліквідаційної процедури) про стягнення з контролюючого органу на користь позивача пені на суму бюджетної заборгованості з ПДВ згідно з пунктом 200.23 статті 200 ПК України, інфляційних втрат та річних процентів за характером і змістом відносин пов'язані саме з наявністю заборгованості бюджету з відшкодування ПДВ, що унормовано приписами ПК України. Такі позовні вимоги стосуються насамперед перевірки законності дій суб'єкта владних повноважень, а при вирішенні спору про стягнення з бюджету пені, інфляційних втрат та річних процентів перед судом обов'язково постає питання щодо суми заборгованості з ПДВ, строк сплати такої заборгованості та тривалість прострочення. Наведене свідчить про публічно-правовий характер такого спору, а тому цей спір підлягає розгляду саме за правилами адміністративного судочинства» (п. 102).

Із цього приводу Л. Грабован влучно відмітила, що «... штучне виключення окремої категорії позовів, які за всіма критеріями входять до кола тих, що підлягають розгляду в межах справ про банкрутство, суперечить і прямій нормі КУзПБ, і принципам концентрації спорів та судового контролю, а відповідно не сприяє досягненню мети процедури банкрутства та захисту прав сторін» [14].

Такий підхід, на жаль, зіграв з органами податкової служби злий жарт. Відсутність координації між провадженнями в адміністративному процесі та у процедурі банкрутства призводила до того, що податкові служби не встигали заявити свої кредиторські вимоги у справі про банкрутство боржника – платника податків. Унаслідок цього справи про банкрутство закривалися, а кредиторські вимоги податкової служби погашалися на підставі п. 4 ст. 90 КУзПБ у зв'язку з їх неподанням до суду.

Така координація між провадженнями існує тільки у справі про банкрутство.

Р. Поляков так описує цю координацію: «... за певних обставин відокремлені відносини переходять до розряду основних, і навпаки. Наприклад, до визнання боржника банкрутом вимоги поточних кредиторів розглядаються у відокремленому провадженні, а потім в основному. А вимоги щодо визнання невігідних угод або стосовно притягнення до цивільної відповідальності осіб, винних у доведенні до банкрутства боржника, хоч і витікають з основних відносин, однак підлягають розгляду у відокремленому провадженні» [15, с. 26–27].

Стосовно вирішення спорів, пов'язаних із порушенням норм антимонопольного законодавства, тобто законодавства про захист економічної конкуренції, а саме з питань зловживання монополієм (домінуючим) становищем, антиконкурентних узгоджених дій, недобросовісної конкуренції, де стороною виступає боржник, то відповідно до ст. 20 ГПК України та ст. 7 КУзПБ вони залишилися підсудними господарському суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника.

У зв'язку із цим необхідно відмітити пропозицію в межах проекту Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо конкуренційно-антимонопольну реформу» № 2730 від 14 січня 2020 року щодо внесення змін до ГПК України з новелою щодо покладення повноважень із вирішення спорів у сфері захисту економічної конкуренції на Вищий суд з питань інтелектуальної власності та економічної кон-

курентції. Мова йде про додавання відповідних функцій Вищому суду з питань інтелектуальної власності, про створення якого був виданий Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності», але який станом на сьогодні не розпочав своєї роботи.

На нашу думку, це досить «сира» пропозиція, яка, по суті, є втіленням бажання причепити тематику економічної конкуренції до предмета іншої спрямованості вже майже сформованого спеціалізованого судового органу, тим самим заощадити на складній законодавчій та організаційній процедурі створення спеціалізованого суду. Проте така ініціатива породжує цілий ряд питань, шляхи вирішення яких відсутні в тексті законопроекту. Безумовно, це кадровий склад спеціалізованого суду, вироблення спеціальних критеріїв для кандидатів у судді, визначення процесуальних засад судочинства в сфері захисту економічної конкуренції, погодження цілого ряду організаційних та нормативних питань, отримання необхідних висновків щодо доцільності існування такого спеціалізованого судового органу та погодження з боку Вищої ради правосуддя тощо. Адже якщо йти шляхом об'єднання в межах спеціалізованого суду декількох предметів-спеціалізацій, то чому б не додати ще одну-дві спеціалізації і тим самим створити господарський суд номер два? Це, звичайно, абсурд. Тому вважаємо, що створення спеціалізованого суду повинно мати додаткову аргументацію і обґрунтування, а в представленому вигляді є недостатньо опрацьованою законодавчою пропозицією [16, с. 28–29].

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації» від 19 вересня 2024 року № 3985-IX [17] проблема щодо підсудності майнових спорів за участю податкової служби, де стороною виступав боржник, була розв'язана. Зазначені зміни розроблено та прийнято на виконання умов укладеного 16 січня 2023 року Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором (щодо Інструменту надання підтримки Україні на 2023 рік (макрофінансова допомога +) з метою вдосконалення законодавства України з урахуванням основних принци-

пів Директиви Європейського Союзу 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації, про списання боргу та дискваліфікацію, про заходи для підвищення ефективності процедур, пов'язаних із реструктуризацією, неплатоспроможністю та списанням боргу, якою передбачено, що саме превентивні заходи, які є значно менш тривалими та дорогими в порівнянні з процедурами банкрутства, повинні стати основними механізмами щодо недопущення неплатоспроможності боржників [18].

До статті 7 КУзПБ було внесено доповнення, згідно з якими спори про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, стороною в яких є боржник, стали підсудні господарському суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність) цього боржника. Такий спір тепер став вирішуватися в межах цієї справи.

Новели законодавця мають як позитивні, так і негативні моменти. З позитивного боку, можна сказати, що тепер всі спори щодо майна боржника будуть під контролем суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника. Ця обставина сприятиме більш повному задоволенню вимог кредиторів.

Що стосується негативних моментів, то вони зводяться до затягування розгляду справи про банкрутство. Якщо боржник – фізична особа, яка не займається підприємницькою діяльністю, і у неї декілька кредиторів, то тут жодних проблем не буде. А якщо боржник у силу своєї господарської діяльності має сотні або тисячі кредиторів, то провадження у справі про банкрутство може тривати десятиліттями.

Із цього приводу слушною буде думка Л. Грабован, що «назрілим є питання чіткого визначення критеріїв розподілу категорій справ, які розглядаються у межах справ про банкрутство юридичних осіб та неплатоспроможність фізичних осіб з врахуванням не тільки суб'єктного складу сторін, предмета спору та характеру спірних відносин сторін позову, а і об'єктивного впливу результату вирішення спору на фінансовий стан боржника та проведення процедур банкрутства. А для цього необхідне чітке розуміння природи, мети, порядку проведення процедур банкрутства.

Вказаний критерій є основоположним, оскільки якість судового контролю і за проведенням процедур банкрутства, і за діяльністю боржника та арбітражного керуючого, та відпо-

відно концентрація всіх спорів, які можуть вплинути на їх проведення, надає можливість досягнути мети конкурсного провадження та захисту прав кредитора і боржника» [14].

Судовий контроль за майном боржника необхідний, але він повинен бути не на шкоду кредиторам, боржнику, державі.

Вихід із такої ситуації вбачається в розгляді спорів щодо майна боржника хоча і в межах провадження у справі про банкрутство, але різними суддями одного й того самого господарського суду. Практика такого розгляду давно існує. Це насамперед ситуації, коли касаційна інстанція передає справу з майнового спору на новий розгляд іншому складу суду. Тоді справа з майнового спору, яка хоч і перебуває в межах провадження основної справи про банкрутство, але передається до провадження судді, визначеного автоматизованою системою.

Ураховуючи зазначене, пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 7 КУзПБ новим абзацом такого змісту:

«Визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної заяви (позовної заяви) з вирішення майнового спору здійснюється Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою в порядку, встановленому Господарським процесуальним кодексом України.».

Така пропозиція сприятиме більш ефективному, всебічному та швидкому розгляду майнових спорів у межах провадження справ про банкрутство (неплатоспроможність).

На підставі проведеного дослідження можна дійти **таких висновків**.

Закон про банкрутство в редакції від 22 грудня 2011 року вперше передбачив виключну підсудність майнових спорів щодо боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство. Це нововведення вбачалося із суті інституту банкрутства, де конкурсна чи ліквідаційна маса повинна бути під контролем суду, який розглядає справу про банкрутство боржника.

Зазначена норма передбачала розгляд господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, усіх майнових спорів з вимогами до боржника, у яких він, як правило, виступав як відповідач. Майнові спори стосувалися будь-якого суб'єкта правовідносин – публічного чи приватного права, фізичної чи юридичної особи. Передбачався також розгляд спорів немайнового характеру, які за своєю суттю могли вплинути на майно боржника.

До вступу в силу зазначених змін до Закону про банкрутство законодавець передбачив деякі винятки стосовно спорів щодо визначення та стягнення податкового боргу.

Спори за заявами органів Антимонопольного комітету України залишилися в «орбіті» господарського суду, у провадженні якого перебувала справа про банкрутство боржника.

ВГСУ за допомогою інформаційних листів шляхом розширеного тлумачення ч. 4 ст. 10 Закону про банкрутство фактично продовжував регулювати зазначений порядок, зокрема: відніс додатково до законодавчо визначених категорій майнових спорів також інші; залежно від категорії вимог було виокремлено спори, які підлягали розгляду в позовному провадженні в межах або поза межами справи про банкрутство.

Кодекс України з процедур банкрутства, зокрема у ст. 7: більше деталізував порядок розгляду спорів щодо боржника та його майна; розширив коло таких спорів; установив виключну підсудність спорів – у межах провадження у справі про банкрутство боржника; надав справам про банкрутство пріоритетного статусу тощо.

Нечіткий зміст диспозиції ст. 7 КУзПБ надалі обумовив різну судову практику, зокрема щодо підсудності спорів за участю органів податкової служби.

Відсутність координації між провадженнями в адміністративному процесі та у процедурі банкрутства призводила до погашення вимог органів податкової служби у зв'язку з їх незаявленням у справі про банкрутство на підставі п. 4 ст. 90 КУзПБ.

Цю проблему було розв'язано законодавцем шляхом внесення до ст. 7 КУзПБ доповнень, згідно з якими спори про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, стороною в яких є боржник, стали підсудні господарському суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність) цього боржника.

Новели законодавця мають також негативні моменти, які зводяться до затягування розгляду справи про банкрутство. З огляду на це необхідно, щоб розгляд спорів щодо майна боржника в межах провадження у справі про банкрутство відбувався різними суддями одного й того самого господарського суду. Для цього пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 7 КУзПБ.

Список використаної літератури:

1. Жигалкін І. На фундаменті розмитості критеріїв. Диференціація «немайнового» і «майнового» спорів у справах про банкрутство (неплатоспроможність). *ЗіБ*. 26.03.2024. URL: <https://zib.com.ua/ua/pda/160600.html>.
2. Поляков Б. Зона вирішення. *Юридична практика*. 2017. № 24 (1016). URL: <https://pravo.ua/articles/zona-razresheniya/>.
3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України в редакції від 22 грудня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів : Закон України від 6 грудня 2012 року № 5518-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5518-17/ed20130118#n101>.
5. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
6. Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI) : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28 березня 2013 року № 01-06/606/2013. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/vgs_2013_3_23.pdf.
7. Про внесення змін і доповнень до Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 «Про Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI)» : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 26 грудня 2013 року № 01-06/1862/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1862600-13#Text>.
8. Про внесення змін до пункту 9 Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 «Про Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI)» : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 21 липня 2016 року № 01-06/2511/16. URL: https://court.gov.ua/userfiles/file.pdf_12.pdf.
9. Райчева С. І. Відокремлене провадження як ефективний механізм реалізації принципу концентрації майнових спорів за участю боржника. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Dopovid_Rajcheva.pdf.
10. Кодекс України з процедур банкрутства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19/ed20250101#Text>.
11. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : Юрид. вид-во «Право України», 2023. 472 с.
12. Зятіна Д. В., Згама А. О. Окремі питання процедур внутрішнього і іноземного банкрутства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 74, ч. 1. С. 147–152.
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 квітня 2023 року у справі № 320/12137/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110743564>.
14. Грабован Л. І. Деякі аспекти застосування принципу концентрації розгляду в межах справ про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник : доповідь на круглому столі «Принцип концентрації розгляду в межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник» (27 жовтня 2023 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Dopovid_Grabovan.pdf.
15. Поляков Р. Б. Порівняльно-правовий аналіз процедури банкрутства (неспроможності) в Україні, Англії, Німеччині та Франції : монографія. Київ : Юрид. вид-во «Право України», 2024. 568 с.
16. Полюхович В. І. Проблемні питання правового регулювання в сфері захисту економічної конкуренції та законодавчі шляхи їх вирішення. *Правове забезпечення ринкових відносин в умовах громадянського суспільства* : зб. наук. праць. Вип. 3. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 210 с. С. 8–36.
17. Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації : Закон України від 19 вересня 2024 року № 3985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3985-20#n76>.
18. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації». URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/d8292478-41d-d-47fb-aed3-1be432228f87>.

Nahnybida V.I., Poliukhovych V.I. Genesis and development of the procedure for considering property disputes involving the debtor in bankruptcy proceedings

The scientific article is devoted to the genesis and development of the procedure of considering property disputes with the participation of the debtor in the bankruptcy procedure.

The purpose of the article is to reveal the main features of the procedure of considering property disputes with the participation of the debtor in the bankruptcy procedure and to formulate proposals for amending the legislation that regulates it.

It is emphasized that regarding the existing procedure of considering property disputes concerning the debtor in respect of whom a bankruptcy case has been opened, exists a contradictory judicial practice. This makes it difficult for legal entities to protect their rights and interests.

It is noted that the Bankruptcy Law in the version of December 22, 2011, for the first time provided an exclusive jurisdiction over property disputes concerning the debtor in respect of whom bankruptcy proceedings have been opened.

This innovation was drawn from the essence of the institution of bankruptcy, where the competitive or liquidation mass must be under the control of the court which considers the bankruptcy case of the debtor.

It is emphasized that before the entry into force of the above-mentioned amendments to the Law on Bankruptcy, the legislator provided some exceptions regarding disputes concerning the determination and collection of taxation debt. Disputes based on applications of the bodies of Antimonopoly Committee of Ukraine remained in the "orbit" of the commercial court, in whose proceedings the case of bankruptcy of the debtor was heard.

It is argued that the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, in particular in Art. 7: further detailed the procedure for considering disputes regarding the debtor and his property; expanded the range of such disputes; established exclusive jurisdiction for disputes – within the framework of proceedings in the case of bankruptcy of the debtor; granted bankruptcy cases priority status, etc.

It is noted that the unclear content of the disposition of Art. 7 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures subsequently led to different judicial practice, in particular regarding the jurisdiction of disputes involving tax authorities.

It is proven that the lack of coordination between proceedings in the administrative process and in the bankruptcy procedure led to the «satisfaction» of the claims of the tax authorities, since they failed to file them in a bankruptcy case on the basis of clause 4 of Art. 90 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures.

Based on the results of the study, the authors conclude that the latest novelties of the legislator regarding the resolution of problems of the procedure of considering disputes regarding the debtor and his property also have negative aspects, which are reduced to delaying the consideration of the bankruptcy case. In view of this, the expediency of considering disputes regarding the debtor's property within the framework of the bankruptcy proceedings by different judges of the same commercial court is substantiated. For this purpose, it is proposed to supplement part 2 of article 7 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures.

Key words: *property dispute, non-property dispute, bankruptcy procedure, debtor, creditor, court, antitrust relations, tax authorities, jurisdiction, subject of authority, separate proceedings.*